

Lunds universitet
Avd. för litteraturvetenskap, SOL-centrum
Handledare Erik Zillén
2024-05-31

Felix Krausz Sjögren
LIVK10

Den självutnämnde martyren

Våldets och religionens roller i skildringen av aidssjukdom i Hervé Guiberts självbiografiska roman *À l'ami qui ne m'a pas sauvé la vie*

Innehållsförteckning

Innehållsförteckning	1
1 Inledning	2
1.1 Bakgrund	2
1.2 Syfte och frågeställning	4
1.3 Metod	4
1.4 Teoretisk grundval	5
2 Analys	7
2.1 Våldsmetaforiken: kamp och krig	7
2.2 Religiösa symboler: Jeanne d'Arc och dödsdomar	13
2.3 Religion och våld i samspel	17
3 Avslutning	21
Litteraturförteckning	23

1 Inledning

1.1 Bakgrund

År 1990 skapade Hervé Guibert skandal med sin bok *À l'ami qui ne m'a pas sauvé la vie* (*Till vännen som inte ville rädda mitt liv*, i svensk översättning av Anders Bodegård, 1992).¹ Han var en av de första i Frankrike att vara öppen, och det på ett brutalt, kroppsligt och stundtals groteskt sätt, med sin aidsdiagnos. I bokens drygt 50 första kapitel – boken består av totalt hundra kapitel av olika längder – avslöjar han också den offentliga hemligheten att den franske filosofen, tillika Guiberts mycket gode vän, Michel Foucault, vars identitet är tunt avslöjad i romanen med det fiktiva namnet Muzil, dog i komplikationer relaterade till aids. En debatt rasade kring Guibert om huruvida han hade rätt att berätta Foucaults historia. Romanen blev en storsäljare. Trots att Foucaults identitet i romanen som sagt är skyddad av en pseudonym, hymlade inte Guibert med vem Muzil egentligen var. I litteraturprogrammet *Apostrophes*, ett av Frankrikes mest populära kvällsprogram, erkände Guibert detta helt öppet.² Även i svenska recensioner av boken tog man fasta på debatten. Cecilia Sjöholms recension i *Aftonbladet* börjar: “Michel Foucault dog 1984 i aids”.³ Även Ulf Eriksson i *Dagens Nyheter*: “Till vännen som inte ville rädda mitt liv har fått stor uppmärksamhet i Frankrike, främst därför att den ger ett enligt somliga alltför närgånget porträtt av den i aids likaledes avlidne filosofen Michel Foucault”.⁴ Och Sigbrit Swahn i *Svenska Dagbladet*: “I franska radions kulturkanal har jag hört missnöjda röster anmärka på Guiberts Foucaultporträtt. Det anses vara för närgånget och totalt sakna respekt för integriteten”.⁵

Bokens andra hälft handlar om Bill, en förmögen amerikansk vän som arbetar inom läkemedelsindustrin. Bill berättar för Guibert om ett vaccin mot aids, som håller på att utvecklas av Melvil Mockney (det fiktiva namnet på forskaren och poliovaccinets uppfinnare Jonas Salk) och som han lovar att Guibert ska få. Detta löfte infrias aldrig – ett svek som tillsammans med Muzils död blir bokens tyngdpunkt.

¹ Hädanefter *À l'ami*.

² *Apostrophes* (TV-program). Paris: France 2. 16.03.1990. Tillgänglig på <https://www.youtube.com/watch?v=QzSt0q78vSg> (hämtad: 15.04.2024).

³ Cecilia Sjöholm, “Att skriva för livet - Cecilia Sjöholm läser Hervé Guibert”, *Aftonbladet*, 15.10.1992.

⁴ Ulf Eriksson, “Bekännelser i blodskrift - Hervé Guibert omvandlar dödshotet till självövertännande skrift”, *Dagens Nyheter*, 08.01.1993.

⁵ Sigbrit Swahn, “Hervé Guiberts sjukjournal”, *Svenska Dagbladet*, 07.05.1990.

Guibert publicerade ett stort antal böcker, både under sin livstid och postumt. Bland de postuma finns *Le protocole compassionnel* (1991)⁶ och *L'homme au chapeau rouge* (1992),⁷ vilka tillsammans med *À l'ami* brukar anses utgöra en till hälften självbiografisk och till hälften fiktiv trilogi om författarens sjukdom och död. Guibert har efter sin bortgång 1991 förärats litterär kultstatus.⁸ På grund av sin celebritetsstatus under slutet av sin livstid och efter, finns det en inte obetydlig mängd forskning om Guibert och hans verk. Till de främsta Guibert-kännarna bör räknas Jean-Pierre Boulé, som har skrivit ett flertal böcker om Guibert och om aidslitteratur, bland annat *Hervé Guibert: Voices of the Self*.⁹ Man kan också nämna Akane Kawakami, som skrivit utförligt om Guiberts fotografier i ett antal artiklar och bland annat i boken *Photobiography: Photographic Self-writing in Proust, Guibert, Ernaux, Macé*.¹⁰ Guibert har även behandlats inom litteratur som inte tillhör forskningen. Mer nyligen ägnade den amerikanska författarinnan Kate Zambreno en hel bok åt metarefleksioner kring Guiberts författarskap.¹¹

Utöver en magisteruppsats från 2008 av Emma Birkholz på Södertörns högskola, där Guibert används som en intertext för att undersöka Nina Bouraouis *Mes mauvaises pensées*, är däremot den svenska forskningen om Guiberts författarskap obefintlig.¹² (Värt att nämna är också att endast två av Guiberts böcker finns översatta till svenska.)¹³ De flesta undersökningar väljer dessutom att fokusera på det som också väckte debatt på Guiberts tid, nämligen förhållandet mellan litteraturen och verkligheten. Av dessa anledningar blir det desto mer betydelsefullt och intressant att genomföra en undersökning på svenska av hans författarskap och ta fasta på det som utgör kärnan i all litteratur, även Guiberts: språket, bilderna, symbolerna – i hans fall förhållandet mellan kroppen och orden.

⁶ Hervé Guibert, *Le protocole compassionnel*, Paris: Éditions Gallimard, 1991.

⁷ Hervé Guibert *L'homme au chapeau rouge*, Paris: Éditions Gallimard, 1992.

⁸ *Nationalencyklopedin*, Hervé Guibert.

<http://www-ne-se.ludwig.lub.lu.se/uppslagsverk/encyklopedi/lang/herve-guibert> (hämtad 18.04.2024).

⁹ Jean-Pierre Boulé, *Hervé Guibert : Voices of the Self*. Liverpool: Liverpool University Press, 1999.

¹⁰ Akane Kawakami, *Photobiography: Photographic Self-writing in Proust, Guibert, Ernaux, Macé*, London: Routledge, 2013.

¹¹ Kate Zambreno, *To Write As If Already Dead*, New York: Columbia University Press, 2021.

¹² Emma Birkholz. *På spaning efter den kropp som flyr – mellan kön och text i Nina Bouraouis Mina onda tankar*, Södertörns högskola, 2008.

¹³ *À l'ami que ne m'a pas sauvé la vie* finns översatt till svenska. Jag arbetar i den löpande texten med det franska originalet, men Bodegårds översättning finns i fotnoterna. När de kommer till *Le protocole compassionnel* är översättningen min egen.

1.2 Syfte och frågeställning

Syftet med denna undersökning är alltså att närmare studera hur Guiberts förmedlar upplevelsen av sjukdom och död genom användningen av våld och religion. Inte endast för att detta har varit i mångt och mycket utforskat, men också eftersom det är min hypotes att dessa två aspekter har en särställning i böckerna för att förmedla den upplevelsen, samt att författaren sammanfogar dem för att ytterligare förstärka effektiviteten i gestaltningen.

Frågeställningarna blir då:

- Hur använder sig Hervé Guibert av våld respektive religion för att förmedla upplevelsen av aidsjukdom, -smärta och -död i sin självbiografiska roman *À l'ami qui ne m'a pas sauvé la vie*?
- Hur samspelar dessa två aspekter?

1.3 Metod

Denna undersökning är av kvalitativ karaktär. Det innebär att den fokuserar noggrant på utvalda aspekter av i detta fall en primärkälla, i det att den på textnära exempel tillämpar resonemang om våld och religion i språket på primärkällan.

Anledningen till att jag har valt att fokusera just på denna av de tre självbiografiska romanerna, är dess särställning i Guiberts bibliografi, där den utgör hans utan tvekan allra mest kända verk. *Le protocole compassionnel* och *L'homme au chapeau rouge* utelämnas ur uppsatsens material, vilket beror på uppsatsens kvantitativa begränsningar. Det finns, som man kan läsa sig till nedan, en mycket stor mängd användbara textställen i *À l'ami* och att ta med de resterande två böckerna på de få tillgängliga sidorna skulle göra för en alltför grund analys. Ett fåtal citat från *Le protocole compassionnel* kommer dock att redogöras för i uppsatsen, då de understöder delar av uppsatsens resonemang om *À l'ami*. Däremot kommer inget separat resonemang att föras om textställen ur *Le protocole compassionnel*.

En annan aspekt av uppsatsens tillvägagångssätt som bör klargöras, är dess förhållande till "verkligheten", till verklighetshalten i det Guibert skriver i dessa självbiografiska romaner. Om det som Guibert skriver är "sant", är det då över huvud taget intressant hur denna sanning gestaltas? Sanning är väl sanning? Till att börja med är det självfallet väsentligt hur man gestaltar sanningen och verkligheten, men för uppsatsens syfte är det ointressant att spekulera i huruvida innehållet är sanning. Om man förutsätter att det som

beskrivs har hänt, vilket i många fall i böckerna är (medvetet) otydligt, så är det ändå av vikt att resonera kring urvalet av händelser Guibert har använt sig av för att beskriva sin sjukdom, där religion och våld enligt mig är överrepresenterade.

En sista fråga i uppsatsen som bör klaras upp är skillnaden mellan det jag kallar metafor och det jag kallar symbol. Anledningen till att jag väljer att använda mig av begreppet metafor när det kommer till våldet har framför allt att göra med dess funktion. Det är min uppfattning att användningen av våld i språket för att förmedla upplevelsen av aids är grundläggande. Genom hela boken använder sig Guibert konstant av våldsmetaforer för att beskriva sin verklighet. Boken i sig är dessutom dels ett sätt att våldföra sig på minnet av Foucault, dels ett rituellt mord på den amerikanske miljardären Bill. Våldet är en del av sjukdomens och därmed bokens essens på samma sätt som metaforen är en del av språkets essens. Precis som Lakoff och Johnson konstaterar: “Our ordinary conceptual system, in terms of which we both think and act, is fundamentally metaphorical in nature”.¹⁴ Tänkande är omöjligt utan metaforen, precis som *À l’ami* är omöjlig utan våldet.

Anledningen till att jag använder begreppet symbol för att beskriva religionens roll, är att religionen inte har samma funktion i boken. Det religiösa tillhör inte för Guibert nödvändigtvis sjukdomens essens. Religionen är istället, mer än våldet, ett rent verktyg för att kunna beskriva sjukdomen. Det handlar om att kunna konceptualisera en mening med vad som sker, kanske även en eventuell framtid. Det religiösa är på det sättet, motsägelsefullt nog, mer konkret än våldet – alla fall i dess första led. Precis på det sätt som symbolen är ett *ting*, något handfast, som representerar något annat. Som *Oxford Dictionary of Literary Terms* definierar det: “a symbol is a specially evocative kind of image [...]; that is, a word or phrase referring to a concrete object, scene, or action which also has some further significance associated with it”.¹⁵ Självfallet är även våldet ett språkligt verktyg, men det är också, såsom jag beskriver ovan, mycket mer än så.

¹⁴ George Lakoff och Mark Johnson, *Metaphors we live by*, Chicago: The University of Chicago Press, 1980, s. 3.

¹⁵ Chris Baldick, Symbol, *Oxford Dictionary of Literary Terms*, <https://www.oxfordreference.com/display/10.1093/acref/9780199208272.001.0001/acref-9780199208272-e-1109?rskey=PRDL9W&result=1101> (hämtad 24.05.2024).

1.4 Teoretisk grundval

Uppsatsens teoretiska grund vilar till stor del på Susan Sontags *Illness as Metaphor* och *AIDS and Its Metaphors*, två av Sontags mest kända essäer om sjukdom och sjukdomsmetaforik från 1978 respektive 1988.¹⁶ Den första skriver Sontag om metaforerna som omgärdar cancer och hur dessa påverkar patient, vårdgivare och vården i sig. Hon jämför med andra sjukdomar, till exempel tuberkulos och syfilis. Dale Peck sammanfattar: “[*Illness as Metaphor*] reveal[s] the material phenomena at the root of so much fevered glossing. But it isn’t simply a list of those concealments and distortions. It is, rather, an exploration of the social contexts behind them, the effects they had on sufferers, scientists, the general public.”¹⁷

Den andra essän skriver Sontag tio år senare, mitt under den pågående aids-pandemin. Hon gör då samma skärskådning av hur metaforer om aids fungerar och påverkar de drabbade, men även andra som inte har aids, och hur de tänker om sjukdomen och de sjuka.

Även annan sekundärlitteratur av skilda ursprung används i uppsatsen. De har olika perspektiv och är inte uteslutande av litteraturvetenskaplig karaktär. De har dock inte samma grundläggande betydelse för uppsatsen som Sontags bok, vars inflytande i uppsatsen kan motiveras både med dess mycket stora auktoritet inom forskning om sjukdomsmetaforik, och med dess tidsmässiga närhet till Guibert. Guibert och Sontag upplever spridningen av aids över världen och skriver om det, ungefär samtidigt.

¹⁶ Susan Sontag, *Illness as metaphor ; and, AIDS and its metaphors*, New York: Picador/Farrar, Straus and Giroux, 1989.

¹⁷ Dale Peck, “Susan Sontag as Metaphor - On Hervé Guibert’s AIDS memoir”, *The Baffler*. Nr. 5, 2020: 44 – 50.

2 Analys

2.1 Våldsmetaforiken: kamp och krig

1988 såg Susan Sontag alltså ett behov av att läsa om sin hyllade essä *Illness as Metaphor*. Detta med anledning av aidsepidemierna som i framför allt USA och Afrika, men även alltmer i Europa, hade blivit ett faktum. Hon konstaterar i *AIDS and Its Metaphors*: "It seems that societies need to have one illness which becomes identified with evil, and attaches blame to its 'victims,' but it is hard to be obsessed with more than one".¹⁸

I sin bok som publiceras två år efter Sontags, skriver Hervé Guibert om året 1988: "88 l'année de la révélation sans recours de ma maladie, suivie trois mois plus tard de ce hasard qui a su me faire croire à un salut". Men, fastslår han längre ner på sidan, efter att ha gått igenom sin sjukdomshistoria: "C'est cette chronologie-là qui devient mon schéma, sauf quand je découvre que la progression naît du désordre".¹⁹ Sjukdomskaoset som Guibert beskriver, med språkets alla hjälpmedel, är det som Sontag i sin tur genom sin undersökning försöker reda ut.

En av de härskande metaforerna – till Sontags stora frustration – kring både aids och cancer är våldsmetaforen. Den militära jargongen, men också det politiska våldets språk, i form av xenofobi och rasism, blomstrar i diskussioner om sjukdom, inte minst när det gäller sjukdomar av epidemiska eller pandemiska dimensioner. Virus attackerar, infiltrerar, misshandlar och bedriver ett slugt och skoningslöst krig. Enligt Sontag finns det vissa egenskaper hos aids som bidrar till dess stora potential för "metaforisering":

Just as one might predict for a disease that is not yet fully understood as well as extremely recalcitrant to treatment, the advent of this terrifying new disease [...] has provided a large-scale occasion for the metaphorizing of illness. Strictly speaking AIDS [...] is not the name of an illness at all. It is the name of a medical condition, whose consequences are a spectrum of illnesses. [...] But though not in *that* sense a single disease, AIDS lends itself to being regarded as one – in part because, unlike cancer and syphilis, it is thought to have a single cause.²⁰

¹⁸ Sontag, s. 104.

¹⁹ Hervé Guibert, *À l'ami qui ne m'a pas sauvé la vie*. Paris: Éditions Gallimard, 1990, s. 62 "88 året då min sjukdom oåterkalleligen uppdagades, följt tre månader senare av den slumpvisa händelse som fick mig att tro på en räddning". "Det är denna kronologi som får bli det schema jag följer, utom då jag märker att förloppet härrör från kaos". Hervé Guibert, *Till vännen som inte ville rädda mitt liv*, övers. Anders Bodegård, Stockholm: Sesam Förlag, 1992, s. 53.

²⁰ Sontag, s. 104 – 105.

Denna orsak är naturligtvis hedonismen. I en jämförelse med cancer, som man får för att man har en svag vilja, eftersom man väljer att till exempel röka eller dricka för mycket, konsumera ohälsosamt, är aids värre: ”The unsafe behaviour that produces AIDS is judged to be more than just weakness. It is indulgence, delinquency – addictions to chemicals that are illegal and to sex regarded as deviant”.²¹ Aids ses nästan som ett val, menar Sontag. I alla fall en aktiv handling, ett ställningstagande av något slag – en dödsönskan. Hon skriver:

Addicts who get the illness by sharing contaminated needles are seen as committing (or completing) a kind of inadvertent suicide. Promiscuous homosexual men practicing their vehement sexual customs under the illusory conviction, fostered by medical ideology with its cure-all antibiotics, of the relative innocuousness of all sexually transmitted diseases, could be viewed as dedicated hedonists – though it's now clear that their behavior was no less suicidal.²²

Att detta är en åsikt som härskar även runt Guibert är tydligt. I ett samtal med en vän som arbetar som psykolog, berättar vännen för Guibert att man måste tala till de aidsjuka på ett visst sätt: ”N'allez pas me faire croire que vous n'avez pas espéré la mort à un moment ou à un autre parmi ceux qui ont précédé votre maladie ! Les facteurs psychiques sont déterminants dans le déclenchement du sida. Vous avez voulu la mort, et bien la voici”.²³ Guibert definierar i *À l'ami* själv sjukdomens egenskaper, som man skulle kunna tänka sig är orsaken till dess omfattande metaforisering: “le sida n'est pas vraiment une maladie, ça simplifie les choses de dire que c'en est une, c'est un état de faiblesse et d'abandon qui ouvre la cage de la bête qu'on avait en soit”.²⁴ Aids är inte en sjukdom (“not in *that* sense a single disease”), utan ett slags tillstånd, som endast verkar kunna beskrivas metaforiskt, om det så är som ett monster man har inlåst i sig själv.

Att Guibert och världen runt honom tänker i krigsmetaforiska och våldsamma termer är uppenbart i små, vardagliga textställen, där detta språkbruk används rakt upp och ner, till synes utan eftertanke. Exempler är många, endast ett fåtal citeras här: “Dans les débuts de l'histoire du sida, on appelait les T4 “the keepers”, les gardiens, et l'autre fraction des

²¹ Ibid, s. 113.

²² Ibid, s. 114.

²³ Guibert, 1990, s. 141 “Kom inte och påstå att ni inte i ert liv innan ni blev sjuk då och då gick och hoppades på att få dö! De psykiska faktorerna är avgörande för om aids ska bryta ut. Ni har traktat efter döden och nu har ni den här”. Guibert, 1992, s. 115.

²⁴ Guibert, 1990, s. 17 “aids [är] inte någon sjukdom, det säger man för förenklingens skull, det är ett tillstånd av svaghet och utsatthet som öppnar burdörren för djuret man har inom sig”. Guibert, 1992, s. 13.

leucocytes, les T8, “the killers”, les tueurs”,²⁵ “Le livre lutte avec la fatigue qui se crée de la lutte du corps contre les assauts du virus”.²⁶ Även i följande citat, där språkbruket dock kanske inte är lika spontant, ser man kampen:

j’ai dû sortir à jeun dans les rues glacées, ou régnait à cause de la grève un affolement anormale, pour me faire soutirer une quantité astronomique de sang, voler mon sang dans cet institut de santé publique aux fins de je ne sais quelles expériences, et lui ôter en même temps de ses dernières forces valides, sous le prétexte de contrôler le nombre de T4 que le virus avait massacré en un mois dans mon sang [...].²⁷

Man kan i citatet utläsa att en aspekt av kampen är att systemet gör våld på kroppen (samma sak säger Muzil/Foucault: “[Muzil] me raconta à quel point le corps, il l’avait oublié, lancé dans les circuits médicaux, perd toute identité, ne reste plus qu’un paquet de chair involontaire”²⁸). Men framför allt är det klart att Guibert anser att det pågår en kamp inom honom, i kroppen. Det är inte bara Sontag som har identifierat krigs- och kampmetaforen, utan nyare, mer empirisk forskning identifierar samma mönster. I forskning om metaforbruk hos patienter i palliativ cancervård ser man samma sak.²⁹ Många av dem tillgriper en strategi av “externalisering” eller splittring av kropp och jag. På det sättet kan “the self [...] be associated with the good and healthy forces, while the cancer is the enemy, the bad force [---] The body gives up, not the person, who instead can keep her *Fighting spirit* intact”.³⁰

Detta strikta skiljande mellan kropp och jag och mellan kropp och sjukdom, finns däremot inte i samma utsträckning hos Guibert. Det pågår förvisso en kamp, men inte mellan ett känt och ett främmande element. Ser man till exempel till citatet ovan, där Guibert jämför sjukdomen med ett vilddjur man har och alltid har haft inom sig och vars bur numera är upplåst, är det påtagligt. Detta kan kanske bero på det Sontag resonerar om angående orsak

²⁵ Guibert, 1990, s. 13 “I aidshistoriens begynnelse kallade man T4 för “the keepers”, väktarcellerna, och den andra typen av vita blodkroppar, T8, för “the killers”, mördarcellerna”. Guibert, 1992, s. 10.

²⁶ Guibert, 1990, s. 69 “Boken kämpar mot tröttheten som kommer sig av kroppens kamp mot virusets attacker”. Guibert, 1992, s. 59.

²⁷ Guibert, 1990, s. 52 “jag var tvungen att ge mig ut på fastande mage på de iskalla gatorna med det onormala tumultet på grund av strejken för att tappas på en astronomisk kvantitet blod, plundras på mitt blod på denna offentliga sjukvårdsinrättning i för mig okända experimentella syften, så att det fråntogs sina sista livskrafter under förevändningen att man skulle kontrollera hur många T4 viruset hade tagit kål på under en månad [...]”. Guibert, 1992, s. 42.

²⁸ Guibert, 1990, s. 32 “[Muzil] berättade för mig något han hade glömt, at kroppen när den råkar in i läkarvetenskapens kretslopp förlorar sin identitet, det enda som blir kvar är ett viljelöst köttpaket”. Guibert, 1992, s. 25.

²⁹ Anna W Gustafsson, Charlotte Hommerberg, Anna Sandgren. Coping by metaphors: the versatile function of metaphors in blogs about living with advanced cancer. *Medical Humanities*. Nr. 46: 267-277.

³⁰ Ibid, s. 270.

som återgavs ovan. En person med en "svag vilja" – en cancerpatient – måste skilja på jaget och kroppen för att överhuvudtaget ha möjlighet att kämpa. Om jaget och kroppen/sjukdomen blir samma, försvinner den lilla potentialen till kamp, då sjukdomen tar över jaget. En person som tvärtom har önskat sin sjukdom – en aidspatient – anammar den självfallet, gör den till en del av sig själv, precis som ett barn är en del av sin förälder. Guibert talar ofta om sjukdomen som en kedja, en länk, att de sjuka skulle vara sammankopplade. Till exempel när hans före detta bästa väninna Marine (skådespelerskan Isabelle Adjani's pseudonym i boken) ryktas ha blivit sjuk: "Le sida de Marine, qui, je dois l'avouer maintenant, m'a fait plaisir, non en tant que rumeur mais en tant que vérité, et non tant par sadisme que par ce fantasme que nous étions définitivement ligués, nous que certains avaient dits frère et sœur, par un sort commun".³¹ Även när det visar sig att det finns en risk att barnen till Guiberts tillika hivpositiva älskare Jules har blivit smittade, ger han uttryck för samma tanke: "J'aimais ces enfants, plus que ma chair [...] peut-être sinistrement parce que le virus HIV m'avait permis de prendre une place dans leur sang, de partager avec eux cette destinée commune du sang".³²

Men det finns ett lager av våldsmetaforiken som är djupare och komplexare hos Guibert än att bara använda sig av våldskodade ord som "kamp" eller "massaker". En sådan mer komplex metafor är då författaren använder sig av nazistiska arbets- och förintelseläger för att beskriva sin sjukdomssituation. I *À l'ami* skriver han: "j'atteignis le seul îlot encore vivant à l'intérieur de l'hôpital Claude-Bernhard qu'on venait d'évacuer et je traversais désaffecté dans la brume comme un hôpital fantôme du bout de monde, me souvenant de ma visite de Dachau".³³ Det kan nämnas att även i *Le protocole compassionnel*, redan i bokens andra kapitel, gör han en liknande, till och med mer ännu mer våldsamt, jämförelse:

Ce corps décharné que le masseur malaxait brutalement pour lui redonner de la vie, et qu'il laissait pantelant, chaud, fourmillant, comme exulté par son travail, je le retrouvais chaque matin en panoramique auschwitzien dans le grand miroir de la salle de bains [---]. Je ne peux pas dire non plus que j'avais beaucoup de la pitié pour ce type, ça dépend des jours, parfois

³¹ Guibert, 1990, s. 137 "Marines aids gladde mig, det får jag erkänna nu, inte som rykte utan som sanning, och inte så mycket av sadistiska skäl som för det fantastiska att vi nu var definitivt förbundna, somliga hade kallat oss för bror och syster och nu var vi förenade genom ett gemensamt öde". Guibert, 1992, s. 112.

³² Guibert, 1990, s. 227 "Jag älskade dessa barn mer än mitt eget kött och blod [...] kanske till deras olycka, eftersom hivviruset hade berett mig en plats i deras blod och gjort så att vi delade detta gemensamma blodsöde". Guibert, 1992, s. 185.

³³ Guibert, 1990, s. 53 "jag [...] kom fram till den enda lilla ö som ännu var vid liv inuti det nyligen utrymda och nerlagda Claude-Bernardsjukhuset som jag vandrade igenom i diset som om det var ett spöksjukhus vid världens ände, medan jag tänkte tillbaka på mitt besök i Dachau". Guibert, 1992, s. 43.

j'ai l'impression qu'il va s'en sortir puisque des gens sont bien revenus d'Auschwitz, d'autres fois il est clair qu'il est condamné, en route vers la tombe, inéluctablement.³⁴

För att förstå sin sjukdom och sig själv, måste författaren tillgripa den våldsammaste tänkbara jämförelsen. Hans öde, menar han, är när det kommer till smärta och tortyr att jämföra med nazisternas industriella folk mord. Till och med värre, eftersom det i Auschwitz fortfarande fanns något slags hopp om en framtid. Bara de allierades soldater kommer närmare och man kan ta sig därifrån, finns det ett annat liv. Men när kampen pågår inne i en, kan man omöjligt fly från den, lösa sig ur den. (Här har ju dock Guibert fel, då de överlevande knappast kunde fly, även om de överlevde. Till exempel sociologen och förintelseöverlevaren Jean Ámery, som tog livet av sig, glömde aldrig ljudet av sina axelleder som gick i kras: "Haken häktades fast i handfängelset som höll ihop händerna bakom ryggen på mig. Sedan hissade man upp mig tills jag hängde ungefär en meter ovanför golvet. [---] Det innebar att axlarna genomfors av ett krasande och ett sönderflisande som min kropp aldrig kunnat glömma".³⁵ Häri ligger kärnan i det man nog får kalla den guibertska arrogansen.)

Våldet arbetar även på flera fysiska plan, inte bara inne i Guiberts kropp, inte bara i sjukdomskampen. Det arbetar och strävar utåt, som när Guibert blir ombedd av Jules att hämnas läkemedelsmagnaten Bills symboliska mord på Guibert, genom att släppa en droppe blod i hans vin: "Il me demande d'emporter une aiguille, de presser mon doigt troué, dès que Bill s'absentera de table, au-dessus de son verre de vin rouge, et de lui avouer le lendemain".³⁶

Men mest är våldet riktat mot honom själv. Som när han till exempel väljer att köpa Digitoxin för att kunna ta livet av sig. Sent år 1991 tar han också i verkliga livet en stor dos av Digitoxin, vilket inte dödar honom direkt, men leder till en kraftig försvagning av hjärtat. Han dör några veckor senare, december 1991. Han beskriver det absurda i att köpa sin död: "Elle est arrivée la Digitaline !' De ma vie jamais aucun commerçant ne m'a rien vendu avec autant de jubilation. [...] ma mort coûtait moins de dix francs".³⁷

³⁴ Guibert, 1991, s. 18 – 19 "Denna utmärklade kropp som massören knådade brutalt för att ge tillbaka liv, och som han lämnade flämtande, varm, pirrande, som jublande av hans arbete, den återfinner jag varje morgon i en auschwitzisk panorama i badrummets stora spegel [---] Jag kan inte heller säga att jag har haft medlidande för den där killen, det beror på dagen, ibland får jag intrycket att han kommer att klara sig för att folk har återvänt från Auschwitz, andra gånger är det klart att han är dömd, på väg mot graven, oundvikligen." Min övers.

³⁵ Jean Ámery, *Bortom skuld och botgöring - En betvingads försök att betvinga sitt öde*, övers. Tommy Andersson, Stockholm/Göteborg: Faethon/Glänta, 2021, s. 64 – 65.

³⁶ Guibert, 1990, s. 274 "Han säger åt mig att jag ska ta med mig en nål och sticka mig i fingret och när Bill går från bordet pressa ut en droppe blod i hans rödvinglas och sedan tala om det för honom nästa dag". Guibert, 1992, s. 220-221.

³⁷ Guibert, 1990, s. 261 "'Ert Digitoxin har kommit!' Aldrig i hela mitt liv har någon i en butik med sådan glädje sålt någonting till mig. [...] min död kostade mindre än tio franc". Guibert, 1992, s. 210 – 211.

I samband med att Guibert i kapitel 20 i *À l'ami* beskriver det han tror är virusets historia från 1980 och framåt, skriver han också om drömmen att utsättas för sexuellt våld: “je rêvais de coups, d’asservissement et de dressage, je voulais devenir son esclave”.³⁸ Guibert associerar direkt våldet utanför kroppen med viruset i kroppen. Han är oförmögen att skilja på – eller kanske önskar han medvetet att sammankoppla – sjukdomen och våldet ute i världen. Genom att uttrycka en önskan om att underkasta sig en starkare part och bli utsatt för våld samt genom att direkt associera denna önskan med berättelsen om hur Guibert eventuellt blev smittad med sjukdomen, försöker författaren ta kontroll över narrativet. Han tillåter sig själv bli misshandlad, han omfamnar misshandeln.

Det är här Guibert är annorlunda mot cancerpatienterna i undersökningen som redogjorts för. Visst genomlider de alla oerhörd smärta, men han kämpar inte samma kamp. Sjukdomen är för honom något organiskt. En del av världen och av människan. Så här långt är Guibert och Sontag överens. Det är i omfamandet av våldets språk som Guibert kraftigt går emot henne. Sjukdomen är naturlig, men också naturen är våldsam. Våldet blir hans befrielse. Éric Bordas kommenterar i artikeln *Du corps souffrant à l'âme condamnée : le protocole compassionnel d'Hervé Guibert*: “La grandeur de la souffrance physique, son incontestable prestige toujours quelque peu redevable de la figure du martyr, assure au sujet une dimension nouvelle”.³⁹ Vi kommer att slå och bli slagna, även i sovrummet. Vi kommer döda. Vi kommer döda oss själva. Precis som Auschwitz ter sig aids som en naturlig. Sontag avslutar sin essä: “About that metaphor, the military one, I would say, if I may paraphrase Lucretius: Give it back to the war-makers”.⁴⁰ Man får känslan av att om Guibert hade läst dess ord, och det går inte att utesluta att han inte gjort det, hade han skrattat hånfullt och sagt: “Nous sommes tous des faiseurs de guerre !”

³⁸ Guibert, 1990, s. 62 “jag drömde ju om slag, om underkastelse och dressyr, jag ville bli hans slav”. Guibert, 1992, s. 53.

³⁹ Éric Bordas, *Du corps souffrant à l'âme condamnée : le protocole compassionnel d'Hervé Guibert*, *Dalhousie French Studies*, Vol. 45, 1998, s. 63 – 81. “Det fysiska lidandets storhet, dess obestridliga prestige som alltid står i viss skuld till martyrskapet, ger subjektet en ny dimension”. Min övers.

⁴⁰ Sontag, s. 183.

2.2 Religiösa symboler: Jeanne d'Arc och dödsdomar

I intervjun i *Apostrophes* säger Guibert angående sin tro: “Moi, je suis pas croyant mais je suis superstitieux. J’adore les vœux, j’adore la moindre eclipse de lune, bon c’est un peu rare, la moindre coupe de champagne, les premières fraises, les premières asperges – toujours”.⁴¹ I *À l’ami* sammanfattar han: “Il y a un stade du malheur, même si l’on est athée, où on ne peut plus que prier, ou se dissoudre entièrement. Je ne crois pas en Dieu mais je prie pour les enfants, pour qu’ils restent en vie longtemps après moi, et je mendie des prières à ma grand-tante Louise qui va tous les soirs à la messe”.⁴² Även om Guibert själv inte tror på Gud, är *tron*, i största allmänhet, en sorts oundviklighet för honom. Guibert föddes på 50-talet i Frankrike, ett land som trots allt är starkt präglad av katolicismen. Han stod också mycket nära sina religiösa gammelfastrar, som han till exempel ägnat en hel *roman-photo* åt.⁴³ Med dessa saker i åtanke kan man föreställa sig att det är oundvikligt att inte anamma en del religiöst språk och religiösa föreställningar.

I sina “aidsböcker” använder sig Guibert på olika sätt ofta av just religion för att förmedla sjukdomen och smärtan den innebär. Men över stora delar av boken vilar en konflikt – en konflikt som Guibert som författare delar med de flesta andra moderna författare och människor. Nämligen att det har blivit meningslöst att dö. Detta samtidigt som vi har ett fundamentalt behov av mening och av att skapa en överordning, alltså att ha något som står över oss. I *Reconstructing Illness* skriver Anne Hunsaker Hawkins: “Perhaps one reason why the work of dying seems so difficult today is that the individual is expected [...] to create a way of dying out of the fragments of ideologies and religious sentiments that our culture provides us.”⁴⁴ Detta är ett problem som jag tror Guibert brottas med, även om, eller kanske precis därför, han inte kallar sig en troende människa. Genom att använda sig av det religiösa som verktyg, vilket jag visar på nedan, skapar han simultant mening i dessa tidigare för honom livlösa symboler.

Jag ska nu gå till specifika textexempel. Det finns avsnitt, som det citerat ovan, där han direkt alluderar eller refererar till religiösa symboler, bilder och ting.⁴⁵ Till exempel kallar han

⁴¹ “Jag är inte troende, men jag är vidskeplig. Jag älskar löften, jag älskar varje solförmörkelse, det är ju ganska ovanligt, jag älskar varje glas champagne, de första jordgubbarna, den första sparrisen, det sedan länge.” Min transkribering och översättning. *Apostrophes*, 16.03.1990.

⁴² Guibert, 1990, s. 228 “Det finns ett stadium i olyckan, även om för den som inte tror på Gud, där det inte går att göra annat än be eller gå upp i rök. Jag tror inte på Gud, men jag ber för barnen att de ska få leva länge efter mig, och jag utber mig förböner av gammelfaster Louise som går i mässan varje kväll”. Guibert, 1992, s. 185.

⁴³ Hervé Guibert, *Suzanne et Louise*, Paris: Éditions Gallimard, 1980.

⁴⁴ Anne Hunsaker Hawkins, *Reconstructing Illness*, 2:a upplagan, West Lafayette: Purdue University Press, 1999, s. 124.

⁴⁵ Man ska inte heller glömma att en av Guiberts sista böcker heter *Le Paradis*.

sig själv djävulen, när han ska beskriva utfrysningen han upplever att han utsätts för av omvärlden: “ils étaient tous devenus de ces chats qui me fuient, des chat allergiques au diable”.⁴⁶ I vissa textställen binder han religionen direkt till sjukdomen, precis som tidigare visats med våldet, som när han besöker läkaren Otto: “Le docetur Otto a épinglé au-dessus de son ordinateur une citation de saint François d’Assise: ‘Aide-moi à supporter ce que je ne peux comprendre. Aide-moi à changer ce que je ne peux supporter.’”⁴⁷ Vad har ett helgoncitat att göra på ett läkarkontor i laiciténs Frankrike? Han observerar det inte bara i sin omgivning, utan kan själv uttrycka förvånansvärt tydliga religiösa sentiment: “Je me reposais, seul et apaisé, la majeure partie du temps, en attendant qu’un ange me délivre”.⁴⁸ Guibert gör det återigen då han precis innan han ska beskriva när han och Jules ska gå och testa sig själva för HIV för första gången, en peripeti i boken som jag kommer att återkomma till: “[Docteur Chandī] nous conseilla de faire le test anonyme et gratuit organisé par Médecins du monde, tous les samedi matin, non loin de la statue de Jeanne d’Arc qui s’élève sur le boulevard Saint-Marcel”.⁴⁹ Förvisso ligger Jeanne d’Arc-statyn på boulevard Saint-Marcel, men testet sker egentligen, berättar Guibert senare i samma mening, på rue du Jura, vilket ligger runt hörnet från statyn. Även om de ligger i närheten av varandra får man känslan av att Guibert mycket medvetet väljer att sammanbinda sitt öde med Sankt Marcesl och inte minst Jeanne d’Arcs, vilka båda dog martyrdöden på 400- respektive 1400-talet och att de på det sättet fungerar symboliskt i texten.⁵⁰

Guibert låter religionen inte bara spela med sin sjukdom, utan även med andras. Guibert återberättar ett nyårsfirande på den italienska ön Elba, där han och hans två vänner bestämmer sig för att spela öns präst ett smaklöst spratt. Prästen, som har fått cancer till följd av sin aids. Guibert iscensätter en tableau vivant med den nakne,⁵¹ unge “le Poète”, som de kallar honom, som prästen plötsligt ska möta när han är på väg in i huset, utan att veta om det innan:

⁴⁶ Guibert, 1990, s. 222 “de hade allihop blivit som dessa katter som skyr mig, katter som är allergiska mot själva djävulen”. Guibert, 1992, s. 181.

⁴⁷ Guibert, 1990, s. 249 “Doktor Otto har ett ciat från Franciscus av Assisi uppsatt på väggen ovanför sin dator: “Hjälp mig att utstå vad jag ej kan förstå. Hjälp mig att ändra vad jag ej kan utstå.”” Guibert, 1992, s. 202

⁴⁸ Guibert, 1990, s. 181 “Jag vilade för det mesta, ensam och i lugn och ro, i väntan på ängeln som skulle komma och befria mig”. Guibert, 1992, s. 148.

⁴⁹ Guibert, 1990, s. 153 “[Doktor Chandī] rådde oss att göra det anonyma och kostnadsfria test som anordnadees av Läkare i världen varje lördagsförmiddag inte långt från Jeanne D’Arc-monumentet på Boulevard Saint-Marcel”. Guibert, 1992, s. 125.

⁵⁰ Église catholique en France. Saint Marcel de Paris – évêque de Paris (Ive siècle). *Église catholique en France*. <https://nominis.cef.fr/contenus/saint/8928/Saint-Marcel-de-Paris.html> (Hämtad 08.05.2024); Église catholique en France. Jeanne d’Arc – Vierge ‘pucelle d’Orléans’ (+ 1431). *Église catholique en France*. <https://nominis.cef.fr/contenus/saint/1137/Sainte-Jeanne-d-Arc.html> (Hämtad 08.05.2024).

⁵¹ Ett tillstånd Bodegård för övrigt väljer att översätta till “adamsdräkt”.

Quand le curé ouvrit la porte de la maison, il aperçut en haut de marche, exactement dans le champ des de vision de son premier coup d'œil, encadré par les montant de la porte, le Poète nu assis sur le canapé, qui se leva pour lui serrer la main, avec civilité un peu froidement. Je guettais de biais les reactions du curé, auquel il était donné, pour la première fois de sa carrière ecclésiastique, d'avoir une véritable vision: il était ébloui, à la fois mortifié et réchauffé par son éblouissement, prêt à se prosterner.⁵²

I denna berättelse förenar Guibert religionen och sjukdomen på ett minst sagt oförblommerat sätt – mer markant kunde det knappast vara – genom att låta dessa två aspekter bäras av, nästan personifieras i, en karaktär. Jag kan svårligen veta om det på Elba faktiskt fanns en aidssjuk präst som de valde att psykiskt tortera på detta sätt, men oavsett visar det på hur nära Guibert tycker att de två undersökta aspekterna är llerade med varandra.

Precis som med våldet, finns det religiösa inslag som arbetar på ett djupare plan än direkta allusioner. Det handlar på denna nivå framför allt om premonition – ett ord jag vet inte riktigt går att använda på svenska, men som jag tar mig friheten att använda ändå, då jag föredrar det framför svenskans “föraning” – vilket är närvarande i boken, och tankar om öde – destin – och fördömelse – condemnation.

Över allt tycker sig Guibert se sin egen död. Han ser den plötsligt i spegelns reflektion: “Je me suis vu à cet instant par hasard dans une glace, et je me suis trouvé extraordinairement beau, alors que je n'y voyais plus qu'un squelette depuis des mois. Je venais de décourvrir quelque chose : il aurait fallu que je m'habitue à ce visage décharné que le miroir chaque fois me renvoie comme m'appartenant plus mais déjà á mon cadavre”.⁵³ Han ser den i andra människors ögon: “L'infirmière qui devait procéder à ma prise de sang me dévisagea avec un regard plein de douceur, qui voulait dire : ‘tu mourras avant moi’”.⁵⁴ Slutligen ser han den i födseln,⁵⁵ för så är det väl för alla: “Il y a deux jours, le 9 janvier, mes parents m'ont

⁵² Guibert, 1990, s. 149 “När prästen öppnade dörren dörren till vårt hus fick han ovanför trappan, precis i synfältet för det första ögonkastet, se Poeten som satt naken i soffan, inramad av dörrposterna, och reste sig hövligt och aningen svalt för att trycka prästens hand. Jag inväntade i smyg hur prästen skulle reagera när han nu antagligen för första gången under hela sin prästbana stod inför en verklig uppenbarelse: han var bländad, både kränkt och upptänd av anblicken, nära att falla på knä.” Guibert, 1992, s. 122.

⁵³ Guibert, 1990, s. 259 “I den stunden fick jag av en slump se mig själv i spegeln, och jag fann mig outsägligt vacker, fastän jag bara i månader sett ett skelett. Jag hade kommit underfund med någonting: jag borde ha tvingat mig att vänja mig vid det utmärklade ansikte jag såg var gång i spegeln som någonting som inte längre var mitt utan redan tillhörde liket efter mig”. Guibert, 1992, s. 209.

⁵⁴ Guibert, 1990, s. 58 “Den sköterska som skulle ta blodprov på mig såg på mig med en mild blick som ville säga: ‘Du kommer att dö före mig.’” Guibert, 1992, s. 49.

⁵⁵ Det viste redan Calderón på 1600-talet, då han i *La vida es sueno* skrev: “(att födas liknar ju att dö).” Pedro Calderón de la Barca, *Livet en dröm*, [Ny utg.], övers. Jens Nordenhök Lund: Studentlitteratur, 1992, s. 51.

téléphoné hier pour m'en prévenir, est né le fils de ma sœur, qu'elle a décidé d'appeler Hervé, ignorant tout de ma maladie et de ma fin voisine probable".⁵⁶ Men starkast är premonitionen om dödsdomen precis innan Jules och Guibert ska testa sig, då de ser en ung man komma ut från testcentret:

Parmi eux se trouvait un jeune garçon que nous vîmes ressortir, après nos prises de sang qui, a mon grand étonnement, avaient été faites sans gant ni précaution particulière, totalement désarmé, comme si la terre s'était littéralement ouverte sous ses pas sur ce trottoir du boulevard Saint-Marcel et que le monde avait basculé en un éclair autour de lui, ne sachant plus ni où aller ni que faire de son existence, les jambes coupées par la nouvelle inscrite sur son visage soudain levé au ciel, ou n'apparaissait aucune réponse. C'était pour Jules et pour moi une vision terrifiante, qui nous projetait une semaine en avant, et nous soulageait en même temps par ce qu'elle avait de plus insupportable, comme si nous le vivions au même moment, de façon précipitée, par procuration, un exorcisme à peu de frais dont ce pauvre bougre était victime.⁵⁷

Här möts man av ett på många sätt mycket egendomligt stycke, inte bara på grund av dess innehåll, utan också hur det är återberättat. Är en premonition, vilket jag och nog vilken annan uppmärksam läsare som helst tycker att det är, pålitlig om den är just återberättad? Här beskriver inte Guibert en premonition som är i princip undermedveten och därför simultan med skrivandet, som i de flesta citaten ovan. När Guibert beskriver den medlidsamma sjuksköterskan som ska ta hans blodprover, så beskriver Guibert detta naturligtvis i efterhand, men man får känslan av att han får premonitionen, insikten om sin egen död som han ser i hennes ansikte, i skrivande stund. I stycket om den unge mannen får han den i stället i stunden som han beskriver. Han beskriver något som han föranade och det skriver han om efter just det som han då föranade faktiskt har skett. En föraning i efterhand. Vilket låter motsägelsefullt. Detta väcker självfallet frågor om premonitionens pålitlighet – en del av

⁵⁶ Guibert, 1990, s. 72-73 "Igår ringde mina föräldrar och talade om att häromdagen, den 9 januari, föddes min systems pojke, som hon har bestämt ska heta Hervé fast hon inte har vetat någonting om min sjukdom och mitt sannolika frånfälle". Guibert, 1992, s. 61.

⁵⁷ Guibert, 1990, s. 153 – 154 "Bland dem fanns en pojke som vi efteråt såg gå ut igen, när vi hade tagit våra blodprov, vilket till min stora förvåning gjordes utan handskar eller speciella försiktighetsåtgärder, han var fullständigt utom sig som om marken bokstavligen rämnade under hans steg på trottoaren på Boulevard Saint-Marcel, som om världen i ett slag hade rasat samman omkring honom, han visste inte längre var hans skulle ta vägen eller vad han skulle ta sig till med sitt liv, tillintetgjord av beskedet som lyste om honom, och hans vände plöstligt ansiktet mot himlen där inget svar stod att läsa. Det var en skakande anblick för Jules och mig, den slungade oss en vecka fram i tiden, och samtidigt kändes det som en lindring för oss på grund av det outhärdliga som fanns i den, som om vi själva upplevde det samtidigt, på förhand, som ställföreträdare, en sorts exorcism som betingade ett ringa pris för oss men kostade desto mer för den där stackars saten." Guibert, 1992, s. 125 – 126.

Guiberts författarskap, pålitligheten, som starkt har präglat forskningen. Men om jag håller mig till just religionens, och då premonitionens del i texten, så visar detta avsnitt hur utpräglat Guiberts arbete med det religiösa (som många andra kanske skulle vilja kalla det mystiska eller övernaturliga, vilket jag tycker vore en felaktig benämning i detta fall, just på grund av närvaron av så tydligt religiösa inslag i resten av texten) är. Guibert konstruerar – jag använder ordet “konstruerar” inte för att situationen inte är sann, utan för att sättet Guibert upplever den och beskriver den är helt hans egen – dessa situationer för att det inte ska bli för outhärdligt att se döden i vitögat. Det är precis som med våldet, som har samma funktion. Premonitionen blir ett sätt att närma sig döden, som han betraktar som sitt oundvikliga öde. För att kunna stå ut med att skåda döden i vitögat, använder han sig av dessa verktyg. Utan att veta det, tror jag, gör han samma sak när han upplever den spontana, undermedvetna premonitionen som jag beskrev tidigare, som när han beskriver denna konstruerade premonition.

Man ser i detta förhållningssätt, denna önskan att titta på döden så intensivt, också något av fotografen Guibert. Kawakami har beskrivit detta utförligt: “in order to represent death, he chooses subjects that embody the *relationship* between the living and the dead. [...] this is the way in which he represents but also cheats death, both that of others and his own”.⁵⁸ Kawakami citerar i sin artikel Alaine Busine som sammanfattar det ännu mer kärnfullt: “la représentation de la mort est la vie elle-même”.⁵⁹ Eller som Guibert säger i *Le protocole compassionnel*: “La mort c’est la réconciliation”.⁶⁰

2.3 Religion och våld i samspel

Hitintills har undersökts hur våldet och religionen används av Guibert, medvetet eller undermedvetet, för att förmedla sjukdomserfarenheten. Jag har kunnat dra slutsatsen att de används av mycket liknande anledningar och på liknande sätt. Under läsningen upptäcker man också att det finns ställen i texten där författaren låter de två aspekterna, våld och religion, arbeta tillsammans för att han ska uppnå sina syften. Det kan till exempel vara att det i samma meningar eller stycken används både religiöst språk och våldsmetaforer, som de har definierats tidigare i uppsatsen. Till exempel kan Guibert skriva: “[Muzils] neveu [...] découvert dans un sac pour lui intransportable des haltères avec lesquels son oncle s’entraînait

⁵⁸ Akane Kawakami, Hervé Guibert's Thanatological Images: Towards, Against, and Beyond Death, *L'Esprit Créateur*. Vol. 61, nr. 1, 2021: 95 – 108.

⁵⁹ Ibid. “representationen av döden är livet självt”. Min övers.

⁶⁰ Guibert, 1991, s. 260 “Döden är försoning”. Min övers.

chaque jour, malgré son souffle ravagé par la pneumocystose, pour lutter contre la progression diabolique du champignon qui colonisait ses poumons”.⁶¹ Här blandas ord som “ravagé”, “lutter” och “coloniser” med tanken om något “diabolique”. Förvisso talas det inte rakt ut om *en* djävul eller dylikt. Men djävulen är trots allt en religiös figur och sättet “djävulsk” används visar på hur integrerat religiösa föreställningar är i vardagligt språkbruk. Guibert sammankopplar självmordet med tankar på ödet, två aspekter av hans verk som redan diksuterats: “Jules me dit [...] qu’il avait bien réfléchi, et que faire faire le test à Berthe serait un suicide, qu’il fallait par tous les moyens, lui et moi, l’empêcher de faire ce test ; en évoquant le destin soudain affreusement soudé de ses deux enfants, de Berthe, lui et moi, il nous surnomma le Club des 5”.⁶²

I ett speciellt intressant avsnitt beskriver Guibert en sexuell interaktion med Jules, vilket sedan diagnosen blivit ovanligt mellan de två. Jules har varit hos ögonläkaren som upptäckt att han har en mjölkig slöja över hornhinnan och att han riskerar att bli blind (något som senare i livet kommer att drabba även Guibert), med allra största sannolikhet ett symptom på aids. På sättet det är beskrivet påminner situationen nästan om katolsk bikt eller bön: “Je réattaquai ses tétons, et lui rapidement, mécaniquement, s’agenouilla devant moi, les mains imaginativement liées derrière le dos, pour frotter ses lèvres contre ma braguette, me suppliant par ses gémissements et ses grognements de lui redonner ma chair, en délivrance de la meurtrissure qui je lui imposais”.⁶³ Jules agerar prästen som i förtvivlan, likt en martyr med bakbundna händer, faller på knä, för att be för en av Guds syndiga barn och för att enträget uppmana honom att genomföra en botgöring, för att göra rätt sina synder. Guibert gör sin kroppsliga avlat för att be om förlåtelse för att ha orsakat Jules, prästen (och i förlängning kanske även Gud) ett sår – såret av aids.

I två längre avsnitt beskriver Guibert handlingen att kyssa händer. Han kysser den sjuke Muzils händer, såsom man kysser händerna eller fötterna på någon man vördar, ett helgon, en påve, en av Gud utvald kung:

⁶¹ Guibert, 1990, s. 98 “[Muzils] systerson [...] [hittade] en väska han inte orkade att lyfta, innehållande hantlar som hans morbror tränade med dagligen, trots att hans lungor var så härjad av pneumocystis, för att strida mot den djävulska utvecklingen av svamp som höll på att kolonisera hans lungor”. Min övers. då jag tycker att Bodegårds i övrigt utmärkta översättning just här inte tillräckligt tydligt förmedlar just hur många våldsamma ord som används.

⁶² Guibert, 1990, s. 163 “Jules [...] sade att han hade kommit fram till att ett test för Berthe vore detsamma som självmord, att vi till varje pris, både han och jag, måste hindra henne från att göra det ; han talade om det plötsligt så förfärliga öde som sammansvetsade hans två barn, Berthe, honom och mig och kallade oss för Klubb Fem”. Guibert, 1992, s. 134.

⁶³ Guibert, 1990, s. 165 “Jag gav mig på hans bröstvårtor igen och hans ställde sig snabbt och mekaniskt på knä framför mig med händerna bakbundna på låtsas, han gnuggade munnen mot min gylf och bönföll mig under stön och grymt att ge honom åter min kropp som botgöring för såret jag tillfogat honom”. Guibert, 1992, s. 136

Puis j'appliquai mes lèvres sur la main pour la baiser. En rentrant chez moi, je savonnai ces lèvres avec honte et soulagement, comme si elles avaient été contaminées, comme je les savonnais dans ma chambre d'hôtel de la rue Edgar-Allan-Poe, après que la vieille putain m'eût fourré sa langue au fond de la gorge. Et j'étais tellement honteux et soulagé que je pris mon journal pour l'écrire à la suite du compte rendu de mes précédentes visites. Mais je me retrouvais encore plus honteux et soulagé une fois que ce sale geste fut écrit. De quel droit écrivais-je tout cela ? De quel droit faisais-je de telles entailles à l'amitié ? Et vis-à-vis de quelqu'un que j'adorais de tout mon cœur ?⁶⁴

Förvisso är att kyssa någons händer inte en entydigt religiös handling. Man kan kyssa sina föräldrars, barns eller älskares händer precis såsom man kysser påvens och tvärtom. Men Guibert talar om handkysningar endast i ett annat avsnitt, där ordvalen gör det uppenbart för mig att kysningen har en religiös konnotation. Han besöker en läkare med anledning av vissa besvär, detta före sin diagnos:

Je me rassis à son bureau, et je lui dis cette phrase, oui, je m'en souviens très bien, je lui dis très exactement cette phrase, en 1981, peu avant que Bill évoque pour la première fois l'existence de ce phénomène qui nous liait déjà tous, Muzil, Marine et tant d'autres sans que nous puissions le savoir : 'Je baiserais les mains de celui qui m'apprendra ma condamnation.' Le docteur Aron consulta une encyclopédie, en lut silencieusement des articles, et il me dit : 'J'ai trouvé la maladie dont vous êtes atteint, c'est une maladie assez rare, mais cela ne vous inquiète pas trop, c'est une maladie qui fait certes beaucoup souffrir, mais qui passe généralement avec l'âge, c'est une maladie de la jeunesse qui devrait disparaître chez vous vers la trentaine, son nom plus compréhensible est la dysmorphophobie, c'est-à-dire que vous avez en haine toute forme de difformité.'⁶⁵

⁶⁴ Guibert, 1990, s. 106 "Sedan tryckte jag mina läppar mot hans hand, kysste den. När jag kom hem tvålade jag in läpparna, skamsen och lättad, som om de hade varit besmittade, precis som jag hade tvålats in i tungan på hotellrummet på Edgard Allan Poe-gatan när den gamla horan hade kört ner tungan i halsen på mig. Och jag var så skamsen och lättad att jag tog fram dagboken för att fortsätta rapporteringen om besöken. Men jag kände mig ännu mer skamsen och lättad när den här fula gesten var nerskriven. Med vilken rätt skrev jag allt det här? Med vilken rätt gjorde jag dess rispor i vänskapen? Och det mot en person som jag dyrkade av hela mitt hjärta?" Guibert, 1992, s. 88.

⁶⁵ Guibert, 1990, s. 49 – 50 "Jag slog mig ner vid hans skrivbord igen och jag sade den där meningen, jo jag minns mycket väl att jag ordagrant sa den där meningen, 1981, strax innan Bill för första gången förde det fenomenet på tal som nu förenade oss allihopa, Muzil, Marine och alla andra utan att jag visste om det: 'Jag ska kyssa den människas händer som avkunnar min dom.' Doktor Aron slog i ett uppslagsverk, läste en artikel under tystnad och sade: 'Jag har funnit sjukdomen ni lider av, den är ganska sällsynt, men oroa er inte för mycket, det är en sjukdom som visserligen åsamkar mycket lidande, men i allmänhet går den över med åren, det är en ungdomsångkomma som borde vara ur världen när ni är trettio, den mest begripliga benämningen på den är dysmorphofobi, vilket betyder att ni känner avsky för all sorts deformitet.'" Guibert, 1992, s. 40.

Många gånger i boken refererar Guibert till aids som sin “condamnation”, ett enligt uppsatsens tidigare resonemang tydligt religiöst kodat ord. Under mötet som Guibert beskriver vet han förvisso inte ännu att han förmodligen redan då har kommit i kontakt med hiv, men han använder ändå ordet “condamnation” för att beskriva sin diagnos. Han väntar alltså på att doktor Aron – ett namn jag är övertygad om är noggrant utvalt, då Aron var namnet på Moses bror, mannen som kom att bli stamfader till det kommande judiska prästsläktet – ska förkunna hans dom, då han ska kyssa präst-doktors hand. Diagnos-domen lyder: “Vous détestez votre propre corps”. Här praktiskt taget dansar religionen med våldet med varandra i profan intimitet. Av denna anledning tror jag att handkyssen fungerar likadant även i det tidigare citerade stycket. Om vi förutsätter att handkyssen även där är av en religiös karaktär, då ser vi också i det stycket samspelet mellan religionen och våldet. Religion, då han kysser Muzils hand; religion, då han försöker bikta sig i sin dagbok (men bara känner större skam). Våld, då Guibert åkallar minnet av den prostituerade kvinnan i Mexico City (på Edgar Allan Poe-gatan, dessutom) som han misstänker för att ha utsatt honom för hiv då hon kastade sig över honom och våldsamt tungkysste honom; (våld, då han anklagar henne utan bevis); våld, då han avslöjar en vän utan dennes medgivande.

3 Avslutning

Den 13 juli 2022 besökte jag Hervé Guiberts grav på den backiga vulkanön Elba, belägen på den italienska västkusten. En ö mer känd för att ha varit platsen för Napoleons första exil från 1814 till 1815, än för att vara platsen för Guiberts sista vila. En sista vila han åtnjuter efter svåra komplikationer av aids, såsom den successiva utvecklingen av blindhet noggrant beskriven i *Cytomegalovirus*,⁶⁶ samt efter det halvt misslyckade självmordsförsöket då han svalde Digitoxin – samma Digitoxin som han skriver om så utförligt i *À l'ami*. Sedan upptäckten av Guibert under min gymnasietid hade en besatthet stadigt växt. En tonårings naiva fascination kanhända, men likheterna oss emellan – det var självfallet igenkänningen som var viktigast – kändes allt för många och detaljerade för att ignorera. Denna morbida förtrollning försatte mig på Elba i ett schizofrent tillstånd av vanföreställningar, i vilket jag var övertygad att, vid åsynen av Guiberts grav, skulle det visa sig att även jag var död. Detta var uppenbarligen inte fallet. Försöken att förstå denna personage ledde alltså till den fördömda pilgrimsresan. Denna uppsats är likaså ett försök.

En sammanfattning av en ändå ganska kort uppsats känns onödig. Tillåt mig i stället att reflektera kring uppsatsen, dess innehåll och dess brister. Till exempel vore det fördelaktigt om hela den självbiografiska trilogin hade undersökts, inte endast *À l'ami*. Det skulle ge en mer helgjuten bild av Guiberts författarskap och skulle tillåta för en undersökning om huruvida det finns en utveckling i Guiberts språkbruk, ju sjukare han blir och ju säkrare döden verkar.

En annan sak man kan fundera ytterligare kring är användningen av “symbol” och “metafor”. Man kan ifrågasätta huruvida alla textställen som tas som exempel i delen om religion är symboler och de textställen som används i avsnittet om våld endast innehåller metaforer. Så är naturligtvis inte fallet. Men dessa begrepp bör inte behandlas som om de vore skrivna i sten. Sättet jag har valt att använda begreppen är som benämningar på dessa två aspekters övergripande funktioner i boken. Det är min uppfattning att våldet har en metaforisk funktion i bokens helhet då, som jag skriver i mitt metodavsnitt, “Våldet är en del av sjukdomens och därmed bokens essens”. Det betyder dock inte att varje citat som undersöks är en metafor. Samma sak gäller, kanske framför allt, religionen. Dess övergripande funktion är symbolisk, medan det finns citerade textställen, som inte

⁶⁶ Hervé Guibert, *Cytomégalovirus*, Paris: Éditions du Seuil, 1992.

nödvändigtvis innehåller symboler. Detta är ett tillvägagångssätt som kan förfinas ytterligare i en längre uppsats, för att bli mer givande.

Guibert använder sig av dessa två saker, som konstaterats i uppsatsen, för att kunna skåda döden i vitögat. Precis så här i slutet kan det då vara givande att tänka kring varför. Varför vill han göra det? Det hade nog varit lättare att ignorera den. Men hur ignorera, om man innerst inne vet hur tiden kvar ser ut. Jag tror att svaret på frågan har att göra med just tiden. Han vill ha mer av den. Men det vet han att han inte kan få. Därför måste han utnyttja den så skoningslöst han bara kan. Han skriver för att (över)leva, i någon form. Han obducerar sig själv och sin omgivning, inte för att söka efter sanning (om det är något Guibert inte bryr sig om är det nog sanningen) utan för att undersöka varje del, i ett hopp om att där finns något, sant eller inte, som kan trösta honom och ge honom hopp. Men till slut ligger han där på båren, både som lik och som obducent, i småbitar. Häri ligger Guiberts storhet, Guiberts mod.

Men han skriver också, det måste erkännas, för att han har en egoistisk rädsla: vad händer om jag dör en ofullkomlig, ofullbordad konstnär? Häri ligger Guiberts, högst mänskliga, feghet.

David n'avait peut-être pas compris que soudain, à cause de l'annonce de ma mort, m'avait saisi l'envie d'écrire tous les livres possibles, tous ceux que je n'avais pas encore écrits, au risque de mal les écrire, un livre drôle et méchant, puis un livre philosophique, et de dévorer ces livres presque simultanément dans la marge rétrécie du temps, et de dévorer le temps avec eux, voracement, et d'écrire non seulement les livres de ma maturité anticipée mais aussi, comme des flèches, les livres très lentement mûris de ma vieillesse.⁶⁷

⁶⁷ Guibert, 1990, s. 73 – 74 “David hade kanske inte förstått att jag plötsligt på grund av min annalkande död gripits av en oemotståndlig lust att skriva alla upptänkliga böcker, alla de böcker jag ännu inte skrivit, även med risk för att de skulle bli dåligt skrivna, först en bitsk och rolig och sedan en filosofisk bok, att jag ville avverka dessa böcker så gott som samtidigt under den knappa tidsmarginalen, avverka tiden samtidigt med dem, sluka dem glupskt, och inte bara skriva de brådmogna böckerna utan också, pilsnabbt, min ålderdoms långsamt frammognade böcker.” Guibert, 1992, s. 62.

Litteraturförteckning

Primärlitteratur:

Guibert, Hervé, *À l'ami qui ne m'a pas sauvé la vie*, Paris: Éditions Gallimard, 1990.

Guibert, Hervé, *Till vännen som inte ville rädda mitt liv*, övers. Anders Bodegård, Stockholm: Sesam Förlag, 1992.

Sekundärlitteratur:

Ámery, Jean, *Bortom skuld och botgöring - En betvingads försök att betvinga sitt öde*, övers. Tommy Andersson, Stockholm/Göteborg: Faethon/Glänta, 2021.

Apostrophes (TV-program), Paris: France 2, 16.03.1990. Tillgänglig på <https://www.youtube.com/watch?v=QzSt0q78vSg> (hämtad: 15.04.2024).

Baldick Chris., Symbol, *Oxford Dictionary of Literary Terms*, <https://www.oxfordreference.com/display/10.1093/acref/9780199208272.001.0001/acref-9780199208272-e-1109?rskey=PRDL9W&result=1101> (hämtad 24.05.2024).

Birkholz, Emma, *På spaning efter den kropp som flyr – mellan kön och text i Nina Bouraouis Mina onda tankar*, Södertörns högskola, 2008.

Bordas, Éric, Du corps souffrant à l'âme condamnée : le protocole compassionnel d'Hervé Guibert, *Dalhousie French Studies*, Vol. 45, 1998, s. 63 – 81.

Boulé, Jean-Pierre, *Hervé Guibert : Voices of the Self*, Liverpool: Liverpool University Press, 1999.

Calderón de la Barca, Pedro, *Livet en dröm*, [Ny utg.], övers. Jens Nordenhök, Lund: Studentlitteratur, 1992.

Église catholique en France, Saint Marcel de Paris – évêque de Paris (IVe siècle), *Église catholique en France*, <https://nominis.cef.fr/contenus/saint/8928/Saint-Marcel-de-Paris.html> (Hämtad 08.05.2024).

Église catholique en France, Jeanne d'Arc – Vierge 'pucelle d'Orléans' (+ 1431), *Église catholique en France*, <https://nominis.cef.fr/contenus/saint/1137/Sainte-Jeanne-d-Arc.html> (Hämtad 08.05.2024).

Eriksson, Ulf, "Bekännelser i blodskrift - Hervé Guibert omvandlar dödshotet till självövertvinnande skrift", *Dagens Nyheter*. 08.01.1993.

Guibert, Hervé, *Suzanne et Louise*, Paris: Éditions Gallimard, 1980.

Guibert, Hervé, *Le protocole compassionnel*. Paris: Éditions Gallimard, 1991.

Guibert, Hervé, *L'homme au chapeau rouge*. Paris: Éditions Gallimard, 1992.

Guibert, Hervé, *Cytomégalo­virus*, Paris: Éditions du Seuil, 1992.

Gustafsson, Anna W, Hommerberg, Charlotte, Sandgren, Anna, Coping by metaphors: the versatile function of metaphors in blogs about living with advanced cancer, *Medical Humanities*, Nr. 46: 267 – 277.

Hawkins, Anne Hunsaker, *Reconstructing Illness*, 2:a upplagan, West Lafayette: Purdue University Press, 1999.

Kawakami, Akane, *Photobiography: Photographic Self-writing in Proust, Guibert, Ernaux, Macé*, London: Routledge, 2013.

Kawakami, Akane, Hervé Guibert's Thanatological Images: Towards, Against, and Beyond Death, *L'Esprit Créateur*, Vol. 61, nr. 1, 2021: 95 – 108.

Lakoff, George och Johnson, Mark, *Metaphors we live by*, Chicago: The University of Chicago Press, 1980.

Nationalencyklopedin, Hervé Guibert,
<http://www-ne-se.ludwig.lub.lu.se/uppslagsverk/encyklopedi/lang/herve-guibert> (hämtad 18.04.2024).

Peck, Dale, “Susan Sontag as Metaphor - On Hervé Guibert’s AIDS memoir”, *The Baffler*, Nr. 5, 2020: 44 – 50.

Sjöholm, Cecilia, “Att skriva för livet - Cecilia Sjöholm läser Hervé Guibert”, *Aftonbladet*. 15.10.1992.

Sontag, Susan, *Illness as metaphor ; and, AIDS and its metaphors*, New York: Picador/Farrar, Straus and Giroux, 1989.

Swahn, Sigbrit, “Hervé Guiberts sjukjournal”, *Svenska Dagbladet*. 07.05.1990.

Zambreno, Kate, *To Write As If Already Dead*, New York: Columbia University Press, 2021.